



חיוב מזוזה בבית שער

הרב משה ליכטנשטיין

המקורות

- א. ח: "א"ר לוי משום ר"מ...דלא קביע". מנחות ל"ג: "מיתבי בית שער...והילכתא כרב ושמואל לחומרא".
- ב. ספרי סוף פרשת ואתחנן (דברים ו:ט) פסקא ל"ו "ובשעריך...שאת רצויה ל". יומא י"א. "ת"ר בשעריך...אלו שהן קודש תיובתא".
- ג. [מעשרות פ"ג מ"ו. עירובין פ"ח מ"ד. עירובין ע"ב: "תנו רבנן מי שיש לו...מקום דירה בלבד". סוטה פ"ח ריש מ"ג. סוטה מ"ג. "בית אין לי אלא...כמשמער"].
- ד. סוכה ח: תוד"ה ותיהוי. ר"ף הלכות מזוזה (ו. מדפי האלפס בש"ס וילנא – בד"כ נדפס בסוף מסכת מנחות) "ת"ר בשעריך... לתוכך"; סוכה ח: בעה"מ (ד. באלפס) ד"ה ותיהוי. השגות הראב"ד על בעה"מ ד"ה ותיהוי. מלחמות ד"ה ועוד ותיהוי. חי' הריטב"א ד"ה ואקשינן ותיהוי חיצונה. רמב"ם הל' מזוזה פ"ו ה"ז-ח'.
- ה. ירושלמי יומא פ"א ה"א (ד: בד"ו) "בשעריך אית תני...נכנסין לבית דירה". יומא י"א. תוס' ישנים ד"ה ואחד. חי' הריטב"א ד"ה יש בהם. שם, י"א: ד"ה יכול.
- ו. רמב"ם הל' מזוזה פ"ו ה"ה ובכסף משנה.
- ז. שו"ע יו"ד סי' רפ"ו ס"א. [אור שמח הל' מזוזה פ"ו ה"ז ד"ה והנה "אמנם פה יש ספק...זוה ברור מאד"].
- ח. תשובות הרמב"ם סי' של"ד (מובאת בכסף משנה הל' תפילין פ"א ה"א). כסף משנה שם "וגם הטענה...ביניהם". [שו"ת ברכת אברהם לר"א בן הרמב"ם סי' מ', השאלה ובתשובה "ושהבאת בקושי...אלא אם רצה". מגן אברהם סי' י"ט ס"ק א' (מה שנוגע למזוזה בלבד). שו"ת רע"א סוסי' ט' ד"ה ואגב אודיעו, ונ"ל דגם ההולך, אחר זמן.



ציטוטי מקורות

הלכות קטנות לר"ף, הלכות מזוזה, דף ו' עמוד א'

המרחץ ובית הטבילה ת"ל בית מה בית עשוי לכבוד אף כל שהוא עשוי לכבוד יצאו אלו שאינם עשויין לכבוד יכול שאני מרבה אף הר הבית הלשכות והעזרות ת"ל בית מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו אלו שהן קדש ואי קשיא לך הא דתניא בית שער אכסדרה ומרפסת חייבות במזוזה התם בשבתים פתוחין לתוכן.

ת"ר בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן כולן חייבין במזוזה יכול אף אני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית מיוחד לדירה אף כל שהוא מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית הבורסקי ובית

תוספות ישנים, מסכת יומא, דף י"א עמוד א'

כו' ולענין מקרא מגילה איירי התם ומאי שנא דלא מפלגינן לענין מזוזה ושמא י"ל דכיון דנכנסין דרכם לבתים אין לחלק דמ"מ ביתך מיקרי שפיר לענין מזוזה וא"ת אמאי לא אמרינן נמי דומיא דבית כדאמרינן לקמן מה בית העשוי לכבוד כו' ה"נ נימא מה בית שהכלים משתמרין בתוכו כדאמרינן (במסכת נדה פרק בא סימן (דף נא א) גבי מעשר דראיית פני הבית וי"ל שאני הכא דכתיב תרי ובשעריך אבל אין לומר דלשון ובשעריך משמע שערי עיירות ולא תיקשי מידי מההיא דעירובין בהוקף ולבסוף ישב ומההיא דבא סימן דהא בירושלמי אמר טעמא שדרך שם נכנסין לבתים.

ואחד שערי מדינות. וא"ת ואמאי מחייבי בה משום דנכנסין דרכו לבתים והא פטרינן לקמיה בית שער אע"פ שנכנסין דרכו לבית וי"ל דעדיפי מבית שער לפי שהוא דבר קטן אבל אלו הוה להו כפתח חצירות שהם גדולים ונכנסים דרכם לבתים אך תימה דמשמע דמחייב להו במזוזה בכל ענין ואמאי אם נבנה השער קודם הבתים דהוה ליה הוקף ולבסוף ישב הא לגבי עירוב דמדרבנן לא חשיב כדתניא פרק עושין פסין (דף כו א) עיר חדשה מודדין לה משיבתה וישנה מחומתה איזו היא חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה ישנה שישבה ולבסוף הוקפה ואמרינן נמי בפ"ק דמגילה (דף ג ב) כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר

אור שמח, הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה, פרק ו'

נכנסין לבית דירה, ה"נ שבהן נכנסין לבית דירה, אם כן חיובא דשערי מדינות ושערי עיירות דבהן עשוי שנכנסין בהן לבית דירה, ואין חיובו מצד עצמו, ואם כן תביט על מי מתייחס השער, אם רובא ישראל א"כ חשבת כאילו נכנסין לבית דירות ישראל בהן וחייבין במזוזה, ומקרי בשעריך, דסלק מיעוטא כמאן דליתא, דאטו אותו השער אינו נצרך לבתי ישראל, ומתייחס רק אל בתיהן, אבל כי רובה עכו"ם הרי נכנסין בה לבתי דירות של עו"ג, והוי כמו שער מדינה של גוים, דאדעתא דרובא איתעבידא הך שער, וכמו דאמרו בסוף פרק כל כתבי (שבת

אמנם פה יש ספק אחר, דביומא דף י"א ע"א אמרו הני אבולי דמחוזא מ"ט לא עבדו להוא רבנן מזוזה, ופרש"י שערי עיר ששמה מחוזא, והיו רובן ישראל, והנה אם סבר רש"י דביתך ממעט שותפות עו"ג מה לי אם מעוטו של עו"ג אינו ביתך, ואם ביתך לא ממעט מה איכפת לן שרובה עו"ג, הלא דירת ישראל עכ"פ חייבת במזוזה, ועמד ע"ז בשו"ת רעק"א (סימן ס"ו), אולם דברי רש"י מוכרחים, דבירושלמי שם יומא פ"ק (ה"א) מ"ט דרבנן, בשעריך, וכי בית דירה הן, התיב ר' יוסי ב"ב והתניא בשעריך לרבות שערי המדינה, וכי בית דירה הן, לא שבהן הן



ודו"ק, אבל בית שעיקר חיובו מצד עצמו שהוא בית דירה, אטו כי דר בה הגוי אין דירתו ממעט דירת ישראל, ולא מקרי ביתך אף כי דר עו"ג אחד בין עשרה ישראלים, וזה ברור מאד.

קכב, א) אדעתא דרובה מחממי אדעתא דרובה מדליקי כו', ויעוין כתובות דף מ"ה ע"ב מבשעריק דממעט שערי עכו"ם, תלוי בעיר שרובה גוים, דתו הוי שערי גוים, הרי דברובא תלוי מלתא, וכן גבי מזוזה,

שו"ת הרמב"ם, סימן של"ד

ספר תורה ותפילין צריכין עיבוד לשמן ומזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה לפי שעצמה של ספר ועצמן של תפילין הן המצוה ולפיכך הוצרך לעשות להן חשיבות יתירה והוצרכו לעבדן לשמן כדי שיזהר בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים אבל עצמה של מזוזה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני בית המתחייב בה ואם אין בית אין מזוזה אבל ספר תורה ותפילין חובת הגוף התדירה.

שאלה ילמדנו רבינו את הנמצא כתוב בספר אהבה שהמזוזה אין צריך עיבוד לשמה אע"פ שס"ת ותפילין צריכין עיבוד לשמן ונפסלין אם לא נעבדין לשמן אבל מזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה ואי משום דקרי למזוזה קדושה קלה הלא ג"כ קורא לתפלה של יד קדושה קלה. יאיר לנו עינינו בזה מניין לו.

תשובה לא מפני זה אלא משום דלא נשמע במזוזה עיבודה לשמה כלל והיכא דאיתמר איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר ואם תאמר מ"ט

שו"ת ברכת אברהם, סימן מ'

/הנוהגת/ בכל הזמן כולו ורוב בני אדם לעולם אין דרין בשדות אלא בבתיים ויושבין בה תמיד וצריכה לעמוד ימים רבים ולעולם גופה נמי מצוה ולעולם אימא לך פריש בתפילין וספר תורה והוא הדין למזוזה דכולהו תשמישי קדושה נינהו וצריכין עבודה לשמה ודילמא טעמא אחרינא אשכח...

תשובה. ושהבאת בקושיך על הטעם שנתן ז"ל שאין המזוזה מצוה אלא מפני הבית ואמרת וכי הבית עצמו חייב אין אלו אלא דברים שראוי לתמוה עליהם וכי בן דעה יאמר שהבית עצמו חייב וכי בר חיוב הוא אין בדבריו מקום ספק למבין שענין דבריו שאין אדם חייב במצוה זו אלא מפני הבית ואם אין בית אין חיוב למצוה זו ואין התפילין כך אלא חובה שהוא חייב בה על כל פנים וכבר פירש זה הענין בהלכות ברכות בספר אהבה שם אמר יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל בה ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב וכו' ויש מצות שאינן חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה לגג שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה.

שאלה. והא דקאמר ז"ל בהלכות מזוזה שאינה צריכה עיבוד לשמה ראיתי מה ששאל מלפניו ר' יונתן הכהן ז"ל מנין דבר זה והשיב לו שלא מצינו במזוזה עבודה לשמה והיכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר וטעמו של דבר שבגוף התפילין וגוף ספר תורה הן המצוה אבל המזוזה עצמה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית החיוב /החייב/ ואם אין בית אין מזוזה אבל ספר תורה ותפילין חובת הגוף התדירה וקשיא לי על תשובה זו וכי הבית עצמו חייב אלא אם כן יהא אדם דר בו אלולי אדם הדר בבית לא נתחייב שהרי בית התבן פטור מן המזוזה וכל כיוצא בו נמצאת גם היא חובת הגוף ולא עוד אלא הרי ציצית שחובת טלית היא ואפילו למאן דאמר חובת גברא אי איכא טלית מיחייבא ואם אין טלית אין ציצית ואפילו הכי בעינן טויה לשמה ואי משום תדירות ופעמים שאדם דר בשדה ובאוהלים שאין במ חובת מזוזה הרי תפילין ודאי אינה תדירה כדקאמר לן דלילה לאו זמן תפילין הוא ועוד שבתות וימים טובים נמי לאו זמן תפילין ואם כן יותר מחציו של זמן אדם פטור מן התפילין ומזוזה היא חובה הנותנת



שו"ת רבי עקיבא איגר, סימן ט'

פטורים דאין הבית שלהם, והוי כדר בבית שאולה ושכורה] ויהיה כמו יוצא מסוכה לעסקיו וחוזר לסוכתו דמברך, וכמו פשט טליתו ע"ד = על דעת = שלא להתעטף בו מיד, שחוזר ומברך כשלו בשו (ועי' מג"א סי' ח' ס"ק י"ח) וצ"ע לדינא. ידידו הק' עקיבא במוהר"ם גינז זצלה"ה מא"ש

אחר זמן רב בא לידי ספר. ברכי יוסף, וראיתי שכתב בפשיטות (באורח חיים סי' ט"ט) בדין הראשון הנ"ל דשוכר בית שיש בו מזוזה דאינו מברך, דלא תקנו הברכה רק על שעת קביעת המזוזה, וממילא גם בדין הב' הנ"ל בנוסע מעירו ואח"כ חוזר לביתו אינו מברך, ולדינא צל"ע.

ואגב אודיעו מה דנ"ל לדינא, במי שיצא מדירתו לבית אחר לדור שם, ויש שם מזוזה מכבר שהניח שם הדר הראשון דמחוייב הוא לברך על המזוזה דזהו מצוה חדשה לו בבית זה, ואף דהוא פשוט, כמדומה אין נזהרים בזה ומצוי לשכוח.

ונ"ל דגם ההולך מביתו לעסקיו בשוק שעות הרבה ופעמים נוסע מעירו על איזה ימים, דלכאורה הדין דכשחוזר לביתו יברך על המצוה, דהא בנתיים שלא היה בדירת ביתו לא היה עליו חובת מזוזה, ומתחיל עתה חיוב חדש, [ואף דמחזיק ביתו לדור, מ"מ בשעה שאינו בביתו אינו מקיים מצות מזוזה בזה, עי' מג"א סי' כ"א ס"ק ב', וגם בני ביתו

אלה דברי הספר

היד: ייתכן שהוא העתיק מגרסה מוקדמת תוך מודעות לשגיאות שבה.³

בכת"י קיימברידג' שמותיהן של חלק מן המסכתות שונים מהצורה הנפוצה: מסכת יבמות נקראת "נשים"; בבא מציעא – "באבא תינינא"; וחולין – "שחיטת חולין".⁴

כת"י קיימברידג' הועתק באופן מדויק למדי על ידי ויליאם הנרי לו (Lowe) למהדורה שכינה "מתניתא דתלמודא דבני מערבא", מפני שסבר כי הוא נוסח המשנה שהיה מונח לפני אמוראי ארץ ישראל.

בדומה לשני כתבי היד שבהם עסקנו בשבועות הקודמים, גם כתב יד קיימברידג' כולל את שישה סדרי המשנה במלואם, ולפיכך נחשב לאחד משלושת "אבות הטקסט" של המשנה. בשונה מהם, ברובו הוא איננו מנוקד, למעט מקומות ספורים בהם ניתן למצוא ניקוד טברני.

כת"י קיימברידג' מתוארך למאה השלישית של האלף הקודם.¹ זהותו של המעתיק אינה ידועה, אך ישנם הטוענים כי שמו התחיל באות צ' מפני שכאשר נשאר רווח בסוף השורה נהג המעתיק למלאו באות זו.² אף על פי שכת"י קיימברידג' רווי שיבושים, הדעות חלוקות באשר למידת דייקנותו של סופר כתב



³ אי"ז קאופמן, על דייקנותו של סופר כתב-יד קיימברידג' של המשנה, נטועים ד' (כסלו תשנ"ח), עמ' 99-100. ניתן לעיין במאמר כאן.

⁴ עיין כאן.

¹ עיין כאן.

² הקדמת ו.ה. לו למהדורתו, 1883.